

РОЗДІЛ III. МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОСТІ

УДК 130.2

*Головач Наталія Миколаївна,
кандидат філософських наук, доцент
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв*

**ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ У ПРОЦЕСІ
КУЛЬТУРНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ**

У статті розглядаються форми передачі культурного досвіду, які визначають тип соціалізації та впливають на формування ціннісних орієнтацій особистості. Проаналізовані соціокультурні цінності індустріального, постіндустріального та інформаційного суспільств та виявлені зміни, які відбуваються в процесі культурної соціалізації особистості.

Ключові слова: культурний досвід, культурна соціалізація, цінності, ціннісні орієнтації, засоби масової комунікації.

*Головач Наталья Николаевна,
кандидат философских наук, доцент
Национальной академии руководящих кадров
культуры и искусств*

**ФОРМИРОВАНИЕ ЦЕННОСТНЫХ ОРИЕНТАЦИЙ В ПРОЦЕССЕ
КУЛЬТУРНОЙ СОЦИАЛИЗАЦИИ ЛИЧНОСТИ**

В статье рассматриваются формы передачи культурного опыта, которые определяют тип социализации и влияют на формирование ценностных ориентаций личности. Проанализированы социокультурные ценности индустриального, постиндустриального, информационного общества и выявлены изменения, которые происходят в процессе культурной социализации личности.

Ключевые слова: культурный опыт, культурная социализация, ценности, ценностные ориентации, средства массовой информации.

*Golovach Nataliya,
Ph.D. in Philosophy, Associated Professor of the
National Academy of Managerial Staff of
Culture and Arts*

**VALUE ORIENTATIONS FORMATION
IN THE PROCESS OF CULTURAL SOCIALIZATION**

In the article the handing over of cultural experiences that define the type of socialization and influence the formation of value orientations of the individual are studied. The socio-cultural values of industrial, post-industrial and information society and identified changes that occur in the process of cultural socialization are analyzed.

Today conscious and unconscious lifestyle choices of the individual embodied through the process of socialization, which covers all areas of life and affects the development of more socially active individual, and value orientation are part of the internal structure of the individual, which are formed are fixed and the life experiences in the process of social adaptation and socialization. Value orientations inherent connection with the society, they are not just the structure of moral consciousness, but is the basis of human behavior, thus are practical, since the value realized in the life and confirmed or discarded experience.

Note that the value orientation is an important component of personality structure that has motivational, cognitive, emotional and evaluative components. They are flexible, freely elected, with the relationship between the individual and soci-

ety, institutions of socialization, culture, values and interests and meet the individual needs of the person. And the changes taking place in society in some way reflected in the mind, thus there is a change in the system of value orientations

However, in present global social change is necessary to the formation of new values, and examining contemporary contradictions in personality development should take into account the socio-cultural values of the industrial and post-industrial societies. After all, today there is a change of type of socialization, which led to the emergence of a new social type of personality, such as a controversial personality, transition, combining value orientation and norms of industrial and post-industrial eras.

Globalization and informatization contribute to the development of computer communications and the Internet not only provides corporate and personal communication, but also creates new habitat like. Internet communications are changing concepts of space and time, universalizuyetsya show culture that generates new attitudes towards self-realization and self-presentation.

The invention of the computer, accelerating population growth, environmental destruction, uniting all parts of the world information and communication means has caused significant generation gap concerning the philosophical and spiritual foundations of man and society. Modern information technologies allow the younger generation in a short period of time to get this amount of information that previous generations received for decades, using modern means of communication can learn from the experience of several generations

Today such manifestations of globalization as standardization of education, information, entertainment, seriality spiritual products, affects the process of socialization, raises the problem of the young man's ability to maintain its own identity under the influence unifying factors. Social status and the uncertainty of youth, the transformation of traditional mechanisms of regulation of behavior, the destruction of social attitudes, norms and ideas that is not without the influence of cultural globalization, the marginalization cause many young people that can lead to the development and dissemination or nihilism, or fanaticism

For example, some young people are now focused on Western values, "spirituality" that is quite arbitrary, but affects the minds of young people. In turn, the media control a large part of the leisure activities of young people and an important tool for the formation of social attitudes, values youth. Young people in the perception of the present and future, construction of systems of values prevailing orientation that offer media on virtual realization of themselves with computer games, preferring instead a real virtual communication.

As for the modern development of Ukrainian society, according to many scientists observed the crisis of values that has a display of orientation on material needs; permanent narrowing of the field of social interest; plasticity mentality Ukrainian population, generated by its ability to adapt to any social change; subordination of mass consciousness influence of the media as an external manifestation of virtualization lifestyle; lack of regulatory functions of moral consciousness; worship significant proportion of the population before the authorities even in a situation of relative freedom of choice alternatives; indiscriminateness cultural and willingness to consume any moral surrogates. Therefore, the destruction of the old system of values without replacing creates a new set of social problems including social instability, crisis of morality, fall in the value of human life and so on. As a result, according to scientists in society there is value nihilism, cynicism, rushing from one box to the other and other symptoms of social pathology.

Consequently, values dynamic phenomenon, because each new generation learns the value of the previous generation through the prism of their own perception, adding their own values. Also, changes in the value orientations associated with changes in the economic, cultural, political and other spheres of society. Values are formed in youth socialization during the assimilation of new knowledge and socio - psychological experience and manifest the purposes, interests, beliefs, communication, business. Now the priority values are individual success that identified with material well-being, and this causes a conflict between the demands of modern society to youth and youth of a certain reluctance to answer them.

Key words: cultural experience, cultural socialization, values, value orientations, mass communication.

Життєвий шлях людини проходить через вибір певного виду діяльності та способу життя, зумовлений конкретними соціальними умовами. Свідомий та несвідомий вибір способу життя особистості втілюється через процес соціалізації, який охоплює всі сфери її життєдіяльності та впливає на подальше формування соціально-активної особистості. У свою чергу, ціннісні орієнтації є елементами внутрішньої структури особистості, які формуються і закріплюються її життєвим досвідом у процесах соціальної адаптації та соціалізації. Ціннісним орієнтаціям притаманний зв'язок із суспільством, вони входять не просто до структури моральної свідомості, але є основою поведінки людини, тим самим носять практичний характер, так як цінності реалізуються в процесі життєдіяльності і підтверджуються або відкидаються життєвим досвідом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій вказує на те, що на сучасному етапі розвитку українського суспільства спостерігаються наслідки кризи цінностей.

Руйнування старої системи цінностей без заміни на нову породжує безліч соціальних проблем серед яких соціальна нестабільність, криза моральності, падіння цінності людського життя тощо. А тому науковці зазначають, що нині у суспільстві спостерігається ціннісний нігілізм, цинізм, метання від одних цінностей до інших та інші симптоми соціальної патології.

Дослідженням цінностей, ціннісних орієнтацій та соціалізації особистості присвячені праці, як зарубіжних, так і вітчизняних науковців, зокрема О. Вакуленко, яка досліджувала взаємозв'язок здорового способу життя та процесу соціалізації особистості; Ф. Власенко визначав цінності інформаційного суспільства та розвиток сучасної особистості; Ю. Золотарьова вивчала вплив глобалізаційних процесів на соціалізацію молоді; О. Легун аналізувала роль цінностей і ціннісних орієнтацій у розвитку особистості; Л. Петренко виявляв спектр соціально-психологічних феноменів соціалізації сучасної студентської молоді України; І. Шапошникова досліджувала формування ціннісних орієнтацій сучасної української молоді; О. Шевченко вивчав ціннісні орієнтації як чинник духовного розвитку особистості; О. Целякова аналізувала духовність і ціннісні орієнтації студентської молоді України в трансформаційному суспільстві та ін.

Невирішені питання у дослідженні полягають у поглибленому аналізі та виявленні сучасних факторів, які впливають на формування ціннісних орієнтацій у процесі культурної соціалізації особистості.

Тому, *метою статті* є дослідження процесу культурної соціалізації особистості та формування її ціннісних орієнтацій за сучасних умов розвитку суспільства.

При написанні статті були поставлені такі *завдання*:

- розглянути історичні форми передачі культурного досвіду;
- з'ясувати сутність ціннісних орієнтацій;
- проаналізувати соціокультурні цінності індустріального, постіндустріального та інформаційного суспільств;
- виявити зміни, які відбуваються в процесі культурної соціалізації особистості;
- визначити роль ЗМІ у формуванні ціннісних орієнтацій особистості.

У сучасному українському суспільстві спостерігаються проблеми економічного, політичного, морального характеру, що мають прояв через зубожіння, безробіття тощо та певна невизначеність ціннісних орієнтацій, співіснування протилежних ціннісних уявлень в індивідуальній свідомості. Зазначені процеси призводять до руйнування механізмів традиційного функціонування культури та негативно впливають на процес соціалізації, так як соціалізація за своєю сутністю є культурним процесом. Нині відбуваються швидкі соціокультурні зміни, які переважно руйнують колишню систему виховання і соціалізації, а тому, на думку Ф. Власенко, аналізуючи сучасний розвиток особистості необхідно враховувати історичні форми передачі культурного досвіду, враховуючи дослідження М. Міда, який систематизував ці форми, виходячи зі способів передачі культурних традицій та виділив три типи культур: постфігуративна; кофігуративна; префігуративна.

Постфігуративний тип культури передбачає такий тип соціалізації, у якому система знань про правила соціальної взаємодії формується в процесі засвоєння досвіду попередніх поколінь, а саме досвід батьків виявляється цінністю для дітей.

Кофігуративний тип культури передбачає передання і формування соціокультурного досвіду, при якому і дорослі і діти навчаються насамперед у своїх однолітків. Цей тип передання культури представлений слабко і немає жодного суспільства, де б він зберігався протягом життя декількох поколінь. Префігуративний тип культури пов'язаний з виникненням нових механізмів зберігання, використання і передавання культури. Саме префігуративна культура, на думку Ф. Власенко, визначає домінуючий тип соціалізації на сучасному етапі розвитку суспільства, багато в чому сприяючи загостренню кризових явищ у системі соціокультурної взаємодії [2]. Щодо духовної культури, то вона формується в суспільстві разом з накопиченням досвіду поколінь, який передається, зберігається і збагачується новими надбаннями людства. Наприклад, нині певна частина молоді орієнтована на західні цінності, «духовність», що має досить умовний характер, але негативно позначається на свідомості молоді. Кожна молода людина, з одного боку, успадковує духовне багатство попередніх поколінь, їхні традиції, вірування, звичаї, мову, культуру, а з іншого боку, проходить процес усвідомлення отриманого духовного багатства та формування соціальної, етнічної самоідентифікації. Це відбувається під впливом соціального середовища, культури, освіти, виховання і самовиховання молодої людини, а оптимальне поєднання цих факторів обумовлює успішність процесу соціалізації [8]. Між тим, високодуховній особистості, на думку О. Шевченко, притаманна система духовних цінностей або ціннісних орієнтацій, що мотивують її поведінку у повсякденному житті, а саме у ставленні до себе та інших людей, виявляючи такі особистісні риси як доброта і справедливість, співчуття та доброзичливість, толерантність і щирість, повага до інших людей і готовність допомагати їм, почуття власної гідності та сумління, пізнання світу та самопізнання, прагнення до прекрасного та здатність насолоджуватися ним, прагнення до саморозвитку і самовдосконалення, віра у Бога і справедливість тощо [7].

Слід враховувати, що ціннісні орієнтації є важливою складовою структури особистості, яка має мотиваційний, когнітивний, емоційний та оціночний компоненти. Вони гнучкі, вільно обираються, мають зв'язок між особистістю та суспільством, інститутами соціалізації, культурою, цінностями та відповідають індивідуальним інтересам та потребам людини. Ціннісні орієнтації виконують ряд важливих функцій, а саме гармонізують і інтегрують духовний світ особистості; визначають її цілісність, унікальність і неповторність; регулюють поведінку і діяльність людини в суспільстві, визначаючи її дії і вчинки [4]. На формування і трансформацію ціннісних орієнтацій людини в першу чергу впливає родинне оточення з його традиціями; доступ до засобів освіти й культурних здобутків суспільства; релігійні переконання тощо. Саме на основі індивідуального досвіду певні ціннісні орієнтації набувають особистісного сенсу, або витісняються як такі, що не забезпечують успішного функціонування особистості в соціумі. А зміни, які відбуваються в суспільстві, певним чином відображаються у свідомості людини, тим самим відбуваються зміни в системі ціннісних орієнтацій [5]. Проте в сучасних умовах глобальних соціальних змін виникає необхідність формування нових цінностей, а досліджуючи сучасні суперечності в розвитку особистості слід враховувати соціокультурні цінності індустріального та постіндустріального суспільств.

Щодо індустріального суспільства, то воно обумовило нові напрямки розвитку особистості, які пов'язані, в першу чергу, із соціальним і духовним відчужен-

ням людини та виникненню феномену масової культури. Масова культура була покликана реалізувати специфічні функції, а саме забезпечення масового споживання, адаптації індивіда до нового соціокультурного середовища, формування в людині готовності адекватно реагувати на непередбачувані ситуації, нав'язування певних стереотипів і шаблонів мислення та поведінки, які поширюються за допомогою спеціальних технік комунікації тощо [2]. Стосовно культури постіндустріального суспільства, то вона розвивається ще динамічніше та передбачає перетворення або навіть появу такої особистості, яка б мала відповідний рівень інтелектуальних здібностей і соціальних якостей. Наприклад, американський соціолог В. Феркіс у своїй концепції передбачає появу «технологічної людини», яка має з'явитися внаслідок відповідних змін у технічному розвитку суспільства та контролюватиме власний розвиток у контексті науково-технічного прогресу, а сенс життя «технологічної людини» зводиться до того, щоб знайти себе, виконати до кінця свою роль у Всесвіті, самореалізуватися [2]. Також появу людини нового типу передбачено у теорії «генно-культурної коеволюції» Ч. Ламсденом і Е. Уілсоном. В даній теорії мозок і розумові здібності мають вирішальне значення для створення культури, а подальший розвиток на ґрунті біокомп'ютерної технології має стимулювати виникнення і розвиток нової культури, що в майбутньому сприятиме генетичній перебудові людини. І хоча анатомія людини не зміниться, в основних бажаннях, цінностях, способі життя та типах поведінки відбудуться зміни, які свідчитимуть про народження нової культури. Це може спричинити зміни в людських генах і розглядатиметься, як біологічна трансформація, поява нового генотипу людини, який буде на порядок вищий від попереднього [2].

Що стосується переходу від постіндустріального суспільства до інформаційного, то завдяки динамічному розвитку світової економіки, комунікаційних систем і міжнародного туризму, розвиток контактів між жителями різних регіонів здійснюється швидкими темпами, що сприяє появі нового і універсального міжнародного способу життя, тим самим робить світ взаємозалежнішим. В інформаційному суспільстві людина має більше свободи, не є прив'язаною до ритму, характеру праці на промисловому виробництві, що надає час для підвищення її інтелектуального та культурного рівня, але виникає потреба у збереженні національної культури і мови [2]. Під впливом інформатизації, на думку Ф. Власенко, культура стає моментом інформаційного поля. Вона виходить зі свого національного, етнічного середовища і потрапляє в універсальне інформаційне середовище. Людина постійно взаємодіє з універсальним інформаційним середовищем, яке впливає та радикально змінює її. Саме тому культура сьогодні відіграє основну роль у розвитку особистості. Основою інформаційної культури виступають знання про інформаційне середовище, закони його функціонування та розвитку, уміння швидко зорієнтуватися у інформаційному потоці [2]. Одним із суттєвих орієнтирів соціокультурного розвитку в інформаційному суспільстві є пріоритет творчої і креативної особистості і саме зміна особистості передуює змінам у суспільстві. Між тим, цінності інформаційного суспільства зумовлюють необхідність розвитку таких рис та якостей особистості, як професіоналізм; духовність, як переважання в людині духовно-моральних, інтелектуальних якостей (цінностей) над матеріальними; соціальна відповідальність; здатність до творчої побудови та реалізації вла-

сного життєвого проекту на основі культури і загальносоціальних норм тощо [2]. Як наслідок, спостерігається зміна типу соціалізації, яка обумовила виникнення нового соціального типу особистості, а саме особистості суперечливої, перехідної, що поєднує в собі ціннісні орієнтації і норми індустріальної і постіндустріальної епох.

У свою чергу, слід враховувати, що на сучасному етапі розвитку суспільства особливу роль у формуванні та становленні особистості відіграють засоби масової інформації. Адже з раннього дитинства особистість опиняється в інформаційному полі і на основі обробки інформації формує певний світогляд щодо способу, стилю, типів поведінки тощо, хоча інформаційний простір має переважно несистематизований, а часом і суперечливий характер. А в підлітковому віці, коли особистість перебуває в складному психологічному стані, засоби масової інформації мають досить великий вплив на формування способу життя та світогляду взагалі, а також вони мають змогу здійснювати так званий опосередкований вплив на особистість через соціальні інститути, сім'ю, ровесників, інших людей тощо [1].

У молоді в уявленнях про сьогодні і майбутнє, побудові системи цінностей переважає орієнтація на те, що пропонують засоби масової інформації, на віртуальну реалізацію себе за допомогою комп'ютерних ігор, надаючи перевагу віртуальному спілкуванню замість реального [3]. Тобто сьогодні засоби масової інформації контролюють значну частину дозвілля молоді та виступають важливим інструментом формування соціальних настанов, ціннісних орієнтацій молоді.

Між тим, процеси глобалізації та інформатизації сприяють розвитку комп'ютерної комунікації, а Інтернет не тільки забезпечує корпоративну і особисту комунікацію, але і створює ніби нове середовище перебування. Інтернет-комунікації змінюють уявлення про простір і час, універсалізується шоу-культура, яка формує нове ставлення до самореалізації й самопрезентації. І навіть у родині прагнення до безпосереднього спілкування поступається бажанню поринути у віртуальний світ за допомогою комп'ютера чи телевізора, що не сприяє реалізації однієї з головних функцій родини, а саме функції соціалізації. Як наслідок, змінюються деякі сутнісні аспекти соціалізації [3]. Винахід комп'ютера, прискорення росту населення, руйнування природного середовища, об'єднання всіх частин світу інформаційно-комунікаційними засобами спричинило суттєвий розрив між поколіннями, який стосується світоглядних, духовних основ розвитку людини і суспільства. Сучасні інформаційні технології дозволяють молодому поколінню за короткий проміжок часу отримати такий обсяг інформації, який попередні покоління отримували за десятиліття, а за допомогою сучасних засобів комунікації можуть ознайомитися з досвідом декількох поколінь [2]. Такі прояви глобалізації, як стандартизація освіти, інформації, розваг, серійність духовної продукції, впливає на процес соціалізації, породжують проблему здатності молоді людини зберігати власну ідентичність під впливом уніфікуючих чинників. А невизначеність соціального статусу молоді, трансформація традиційних механізмів регуляції поведінки, руйнування соціальних стереотипів, норм і уявлень, що відбувається не без впливу культурної глобалізації, зумовляють процес маргіналізації значної частини молоді, що може призвести до розвитку та поширення або нігілізму, або фанатизму [3]. Проте труднощі соціальної адаптації, брак чіткого розуміння норм і цінностей, а також невідповідність самооцінки особистості та її реальних можливостей,

яка може виникати унаслідок соціального виключення призводить до соціальної фрустрації, як наслідок в поведінці проявляється соціальна апатія або підвищена агресивність. Посилює фрустрацію і вплив глобалізації, а саме відбувається значне зниження контролю над процесами та подіями, які впливають на життєдіяльність людей. Людина стає практично беззахисною перед не контрольованими нею процесами, а розвиток суспільства набуває непрогнозованого, спонтанного характеру. Як наслідок у людини виникає прагнення відмовитися від побудови довгострокових планів та жити сьогоднішнім днем, задовольняючи миттєві потреби, одержуючи негайні результати, що не може не позначитися на процесові соціалізації, так як спричиняє перегляд усієї системи цінностей [3].

Слід враховувати, що на початку XXI ст., розвиток, життєві цінності та світогляд молоді зазнали значних змін, порівняно з попередніми роками. Нині молодь стає більш розкутою та самостійною, але не завжди самостійність - позитивне явище, адже стикаючись з доволі сумними реаліями життя, підлітки стають цинічними та байдужими до навколишнього світу, погіршуються їх взаємини з батьками тощо [8]. А тому для більшої частини молоді притаманна нечіткість уявлень про громадянський обов'язок та патріотизм, що обертаються соціальною інертністю та відчуженістю від проблем суспільства; небажання молоді нести відповідальність не тільки за долю суспільства, але й за власне майбутнє; неготовність певної частини молоді до служіння високим суспільним ідеалам; низький рівень самостійності мислення, що заважає формуванню здатності приймати відповідальні рішення в ситуації вибору; відсутність соціальної солідарності, що створена відсутністю консолідуючих ідеалів і байдужістю до суспільних проблем [6]. Проте молодь, як і люди різного віку, досить відрізняється одна від одної. Що стосується сучасного розвитку українського суспільства, то на думку І. Шапошникової, спостерігається одночасна дезінтеграція певного способу життя і мислення. Нині найбільш гостро відчувається криза світогляду, пов'язана, в першу чергу, з кризою системи цінностей, що має прояв в орієнтованості на матеріальні потреби; постійне звуження поля соціального інтересу; пластичність менталітету українського населення, що породжується його здатністю адаптуватись до будь-яких соціальних змін; підпорядкованість масової свідомості впливу засобів масової інформації як зовнішнього прояву віртуалізації способу життя; відсутність регулювальних функцій моральної свідомості; схиляння значної частки населення перед владою навіть у ситуації відносної свободи вибору альтернатив; культурна невимогливість і готовність споживати будь-які моральні сурогати [6].

Таким чином, ціннісні орієнтації явище динамічне, оскільки кожне нове покоління засвоює цінності попереднього покоління крізь призму власного сприйняття, додаючи власні цінності. Також зміни в ціннісних орієнтаціях пов'язані зі змінами в економічному, культурному, політичному та інших сферах життя суспільства. Ціннісні орієнтації молоді формуються в процесі соціалізації під час засвоєння нових знань та соціально-психологічного досвіду і проявляються в цілях, інтересах, переконаннях, спілкуванні, діяльності. Нині пріоритетними стають цінності індивідуального успіху, що ототожнюються з матеріальним благополуччям, а це зумовлює виникнення суперечності між вимогами сучасного соціуму до молоді та неготовністю певної частини молоді відповідати їм.

Література

1. Вакуленко О. В. Взаємозв'язок здорового способу життя та процесу соціалізації особистості / О. В. Вакуленко // Український соціум. – 2003. – № 1 (2). – С. 123–128.
2. Власенко Ф. П. Цінності інформаційного суспільства й розвиток сучасної особистості / Ф. П. Власенко // Гуманітарний часопис 2013. - № 4. - С. 56–63.
3. Золотарьова Ю. І. Вплив глобалізаційних процесів на соціалізацію молоді / Ю. І. Золотарьова // Вісник Харківської державної академії культури, 2012. - Вип. 38. – С. 89–185.
4. Легун О. М. Роль цінностей і ціннісних орієнтацій у розвитку особистості / О. М. Легун // Зб. наук. пр. інст-ту психології ім. Г. С. Костюка НАПНУ. Проблеми загальної та педагогічної психології / За ред. С. Д. Максименка. – К. : НАПНУ, 2010. - Т. XII, част. 4. – С. 241–247.
5. Петренко Л. М. Спектр соціально-психологічних феноменів соціалізації сучасної студентської молоді України [Електронний ресурс] / Л. М. Петренко. – Режим доступу : s-journal.cdu.edu.ua/base/2008/v3/v3pp135-136.pdf
6. Шапошникова І. В. Формування ціннісних орієнтацій сучасної української молоді / І. В. Шапошникова // Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики : міжвузів. зб. наук. пр. Запоріжжя : Астропринт. – 2013. – Вип. 57. – С. 181–187.
7. Шевченко О. В. Ціннісні орієнтації як чинник духовного розвитку особистості [Електронний ресурс] / О. В. Шевченко. – Режим доступу : vuzlib.com
8. Целякова О. М. Духовність і ціннісні орієнтації студентської молоді України в трансформаційному суспільстві / О. М. Целякова // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: збірник наукових праць. – Запоріжжя, 2009. - Вип. 38 – С. 222–233.

References

1. Vakulenko O.V. Vzayemozv'yazok zdorovogo sposobu zhy'ttya ta procesu socializaciyi osoby`stosti / O.V. Vakulenko //Ukrayins`ky`j socium. – 2003. – № 1 (2). – С.123-128.
2. Vlasenko F.P. Cinnosti informacijnogo suspil`stva j rozvy`tok suchasnoyi osoby`stosti / F.P. Vlasenko // Gumanitarny`j chasopy`s 2013. – № 4. – S. 56–63.
3. Zolotar`ova Yu.I. Vply`v globalizacij ny` procesiv na socializaciyu molodi / Yu. I. Zolotar`ova // Visny`k Harkivs`koyi derzhavnoyi akademiyi kul`tury`, 2012. t. Vy`p. 38. – S. 189–185.
4. Legun O. M. Rol` cinnostej i cinnisny`h oriyentacij u rozvy`tku osoby`stosti / O. M. Legun // Zb. nauk. pr. inst-tu psy`hologiyi im. G. S. Kostyuka NAPNU. Problemy` zagal`noyi ta pedagogichnoyi psy`hologiyi / Za red. S. D. Maksy`menka. – K. : NAPNU, 2010. T. XII, chast. 4. – S. 241–247.
5. Petrenko L.M. Spektr social`no-psy`hologichny`h fenomeniv socializaciyi suchasnoyi students`koyi molodi Ukrayiny` [Elektronny`j resurs] / L.M. Petrenko. – Rezhy`m dostupu : s-journal.cdu.edu.ua/base/2008/v3/v3pp135-136.pdf
6. Shaposhny`kova I.V. Formuvannya cinnisny`h oriyentacij suchasnoyi ukrayins`koyi molodi / I.V. Shaposhny`kova // Social`ni texnologiyi: aktual`ni problemy` teorii ta prakty`ky` : mizhvuziv. zb. nauk. pr. Zaporizhzhya : Astropy`nt. – 2013. – Vy`p. 57. – S. 181–187.
7. Shevchenko O.V. Cinnisni oriyentaciyi yak chy`nny`k duhovnogo rozvy`tku osoby`stosti [Elektronny`j resurs] / O. V. Shevchenko. – Rezhy`m dostupu : vuzlib.com
8. Celyakova O.M. Duhovnist` i cinnisni oriyentaciyi students`koyi molodi Ukrayiny` v transformacijnomu suspil`stvi / O.M. Celyakova // Gumanitarny`j visny`k Zaporiz`koyi derzhavnoyi inzhenernoyi akademiyi: zbirny`k naukovy`h prac`. Vy`p. 38. – Zaporizhzhya, 2009. – S. 222-233.